

دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم

دانشکده تفسیر و معارف قرآن

موضوع :

تحلیل داستان حضرت موسی و خضر علیهما السلام

کارشناسی ارشد تفسیر قرآن مجید

استاد راهنما :

حجت الاسلام والمسلمین دکتر صالح قنادی

استاد مشاور :

حجت الاسلام والمسلمین دکتر عبدا... حاجی علی

دانشجو:

مینا حسینی

(تابستان ۱۳۸۹)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم

دانشکده تفسیر و معارف قرآن

موضوع :

تحلیل داستان حضرت موسی و خضر علیهما السلام

کارشناسی ارشد تفسیر قرآن مجید

استاد راهنما :

حجة الاسلام والمسلمین دکتر صالح قنادی

استاد مشاور :

حجة الاسلام والمسلمین دکتر عبدا... حاجی علی

دانشجو:

مینا حسینی

(تابستان ۱۳۸۹)

جامعة العلوم و معارف القرآن الكريم

كلية التفسير و معارف القرآن الكريم

موضوع الرسالة :

تحليل قصة موسى و خضر عليهما السلام

رسالة ماجستير

الاستاذ المشرف:

الدكتور صالح قنادى

الاستاذ المستشار :

الدكتور عبدا... حاجى على

المحقق:

مينا حسيني

(١٤٣١ هـ . ق .)

تقدیم به

پیشگاه مقدست ای صاحب عصر و امر!

«يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُّزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ»

ای عزیز! ما و خاندان ما را ناراحتی فرا گرفته، و متاع کمی با خود آورده‌ایم پیمانہ را برای ما کامل کن و بر ما تصدق و بخشش نما، که خداوند بخشندگان را پاداش می‌دهد!
محض خاطر نازنین تو ای یار مهربان، قلم را بر پستی و بلندی های این صفحات دو اندیم تا قدمی هر چند ناچیز به آستان مقدس و با صفای تو تقرب جویی، اگر چه به خلوص خود یقین نداریم، تو کرم نما و قبول فرما که چون ران ملخی است بهر سلیمان.

ای خورشید حیات بخش زمان!

ای قطب عالم امکان!

ای دریای همیشه جوشان مهر!

ای بی کران رحمت خداوندی!

ای قلب تپنده ملک و ملکوت!

ای ذخیره الهی که با وجود نورانیت ما را حیات دوباره خواهی بخشی!

ای بقیه الهی که چون خضر عمری طولانی داری!

ای آن که خضر عمری سرگشته کوی تو بوده است!

ای نهایت امید!

با تمام وجود آمدنت را از خداوند خواهانیم.

« اللهم عجل لوليک الفرج »

تشر و قدر دانی

لطف الهی و توجه سرمدی، توشه راه شد تا قسمتی از عمر خویش را با آیات دل انگیز قرآن در وصف همراهی بهترین بندگان سپری کنم و او خود بهتر می داند که زبانم بر این همه نعمت و لطف همواره مترنم به ذکر حمد و سپاس است.

اما چون در شکوفه های برآمده از لبان مبارک ائمه علیهم السلام دیده ایم که « کسی که در قبال خوبی مردم تشکر نکند، از خدای عز و جل شکر نکرده است»، بر خود لازم می دانم از خانواده ام به خصوص پدر و مادرم که همواره دلسوزانه درکنارم بودند و از اساتید خود که در مسیر رشد راه نشانم دادند به ویژه اساتید راهنما و مشاور خود در این رساله - «حجت الاسلام و المسلمین دکتر قنادی» و «حجت الاسلام و المسلمین دکتر حاجی علی» - که پیوسته چون خضر راه با رهنمودهای راه گشای شان در طی نگارش این پژوهش مسیر را روشن و هموار نمودند، تشکر کنم.

امید است همه عزیزان در پیشگاه با عظمت خداوند سبحان مأجور بوده و در پناه ایزد منان محفوظ باشند.

چکیده

عنوان: « تحلیل داستان حضرت موسی و خضر علیهما السلام »

در این نوشتار بیان شد که قرآن از جذاب ترین شیوه ها به خصوص داستان برای بیان اهداف متعالی رسالتی، تربیتی و اجتماعی بهره گرفته است. قصص آن ویژگی هایی مانند واقعی و حقیقی بودن، پیام محوری و... دارند.

این رساله داستان موسی و خضر را بررسی کرد، داستانی که تنها در قرآن آمده و در سایر کتب الهی ذکر نشده است و اسرار بسیاری از روابط پیچیده انسان ها با یکدیگر و جهان هستی و نیز افعال الهی با انسان به دور از مباحث انحرافی و غیر ضروری تحلیل نمود، زیرا داستان انبیاء - به ویژه این داستان که شبیه آن در مورد هیچ پیامبر دیگری دیده نمی شود - اوامر و قوانین الهی را به صورت ملموس روشن می کند، از این رو اهمیت توجه به آن را افزون می نماید.

دیدار موسی و خضر که در عین کوتاهی اش، از قسمت های سرنوشت ساز زندگی موسی، آن پیامبر اولوالعزم بوده است و مانند سایر قصص از اسرائیلیات خالی نیست، اما با این وجود، ابعاد آموزنده ای دارد که با توجه به منابع معتبر کتب تفسیری و روایی و... با دقت در رویکرد کلامی و تربیتی، در حدّ توان برخی از آنها تحلیل شد، به گونه ای که پاره ای از مباحث ساختگی نقد و بررسی گردید و به صورت مستقل و جامع با ساختاری جدید بدان نگریسته شد.

روشن گشت که خضر پیامبری زنده است و مراد از زنده بودن او عمری طولانی داشتن است نه جاویدان؛ بنابراین حتی مهم ترین دلایل منکران حیات او قابل قبول نیست.

رساله حاضر ضمن بیان مراحل مختلف این داستان - از جستجو تا دیدار خضر و جدایی از او - شبههاتی مطرح پیرامون آن را پاسخ داد، مانند نسیان موسی و یوشع و عدم تنافی آن با عصمت آنها، نفی استطاعت صبر از موسی، به وسیله خضر، سرّ اعتراضات موسی بر افعال خضر و تفاوت علم و مأموریت آن دو، و شبههاتی در مورد افعال خضر و تأویل آنها.

با دقت در سیر این داستان واضح شد مانند سایر قصه های قرآنی عبرت های فراوانی دارد که برخی از آنها بیان گردید مانند عبرت های اعتقادی، معرفتی در زمینه خدانشناسی و راهنما شناسی، عبرت های اخلاقی و تربیتی برای فرد و اجتماع که از مهم ترین آنها آداب سیر و سلوک و استاد و شاگرد است.

به امید آن که از کسانی باشیم که با رعایت عبرت های داستان، از نتایج سودمند آن در دنیا و آخرت بهره بریم.

واژگان کلیدی: قصه، داستان، موسی، خضر، تبعیت، عصمت، قضاء و قدر، عبرت، تعلیم و تعلم.

مقدمه

حمد و ثنا خداوندی را سزد که بشر را به نیکوترین صورت آفرید و عالی ترین معارف خود را در جامع ترین کتاب - قرآن - بر بهترین بشر - حضرت ختمی مرتبت ﷺ - نازل فرمود تا مخاطبان آن با عطیه تفکر و تدبر در آن کتاب عظیم، معارف والای الهی را سرلوحه زندگی خود قرار دهند و به سرمنزل مقصود رهنمون شوند.

بدون تردید، قرآن کریم به عنوان کلام الهی و معجزه جاوید پیامبر اکرم ﷺ، کتاب هدایتی است که دقایق فراوانی را - به شیوه های جذاب - دربردارد؛ از جمله ابعاد قابل دقت، پرداختن قرآن به قصه و داستان است که اهداف والای تربیتی خود را در قالب داستان بیان کرده است به گونه ای که تأثیری شگرف در مخاطبان به جای می گذارد. از همین رو نباید دقت و تفکر در قصص قرآن را فراموش کرد.

یکی از قصه های مهم قرآنی که ابعاد قابل توجهی دارد و انسان با تفکر در آن به نکات تربیتی و معرفتی عمیقی دست می یابد، «داستان موسی و خضر علیه السلام» است. داستانی که در بین قصص انبیاء و غیر آنها بی نظیر است و ابهام های فراوانی از زندگی انسان را روشن می سازد و از حقایق و اسراری و نکات تربیتی بسیاری پرده بر می دارد که انسان با توجه به آنها می تواند مسیر زندگی خود را با دیدی روشن تر طی نماید و آسان تر رشد یابد و به سرمنزل مقصود رهنمون شود.

به امید آن که در رساله حاضر بتوان با افزایش زمینه های علم و عمل، در این مسیر قدمی هرچند اندک برداشت. تا چه قبول افتد و چه در نظر آید.

فهرست مطالب

* فصل اول: مفهوم شناسی و کلیات	۱
گفتار اول: کلیات	۲
۱. بیان مسأله	۲
۲. اهمیت و ضرورت موضوع	۳
۳. سابقه و دامنه پژوهش	۳
۴. سؤالات اصلی و فرعی	۶
۵. فرضیه های پژوهش	۶
۶. پیش فرض های پژوهش	۶
۷. اهداف پژوهش	۶
۸. روش پژوهش و گرد آوری اطلاعات	۷
۹. نتایج کلی پژوهش	۷
گفتار دوم: مفهوم شناسی	۸
۱. معنای داستان	۸
۲. معنای قصه	۸
۱. ۲. معنای لغوی قصه	۸
۲. ۲. قصه در اصطلاح و کاربرد قرآن	۱۱
۲. ۲. پیوند «قصه قرآنی» با معنای لغوی آن	۱۱
۳. معنای موسی	۱۲
۴. معنای خضر	۱۲
* فصل دوم: جایگاه داستان موسی و خضر <small>علیه السلام</small> در قرآن و معرفی شخصیت آنها	۱۴
گفتار اول: قصه در قرآن	۱۵
۱. جایگاه و اهمیت داستان در زندگی و قرآن	۱۵
۲. اهداف قصه های قرآنی	۱۶

- ۱۷ ۲. ۱. اهداف رسالتی
- ۲۰ ۲. ۲. اهداف تربیتی
- ۲۲ ۲. ۳. اهداف اجتماعی، تاریخی
- ۲۵ ۳. ویژگی های قصص قرآنی
- ۲۵ ۳. ۱. واقعیت گرایی
- ۲۷ ۳. ۲. حقیقت داشتن و صادق بودن
- ۲۹ ۳. ۳. اصالت پیام رسانی
- ۳۰ ۳. ۴. گزینشی و مجمل بودن
- ۳۱ ۳. ۵. پراکندگی و تکرار
- ۳۲ ۴. چند داستان در سیمای سوره کُهِف
- ۳۲ ۴. ۱. محتوا و غرض سوره کُهِف
- ۳۳ ۴. ۲. ارتباط داستان های سوره کُهِف با هدف سوره
- ۳۴ ۴. ۲. ۱. داستان اصحاب کُهِف
- ۳۵ ۴. ۲. ۲. داستان صاحب دو باغ
- ۳۶ ۴. ۲. ۳. داستان ذوالقرنین
- ۳۷ ۴. ۲. ۴. داستان موسی و عبد دانشمند
- ۳۹ گفتار دوم: آشنایی با شخصیت های اصلی داستان موسی و عبد عالم
- ۴۰ ۱. حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَام
- ۴۰ ۱. ۱. نسب حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَام
- ۴۱ ۱. ۲. ویژگی های حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَام
- ۴۳ ۱. ۲. ۱. نیکوکار
- ۴۳ ۱. ۲. ۲. رسول و نبی
- ۴۷ ۱. ۲. ۳. کلیم الله
- ۴۷ ۱. ۲. ۴. مخلص

- پاسخ به یک شبیهه ۴۹
۱. ۲. ۵. مظهر جمال و جلال حق ۵۰
۱. ۲. ۶. ولی ۵۱
- پاسخ به یک شبیهه ۵۲
۱. ۲. ۷. مشمول رحمت خاص الهی ۵۴
۲. عبد عالم ۵۴
۱. ۲. ماهیت عبد عالم ۵۵
۲. ۲. نام و نسب خضر علیه السلام ۶۰
۲. ۲. ۱. سرّ ذکر نشدن نام و نسب عبد عالم در قرآن ۶۴
۲. ۳. کنیه و القاب خضر علیه السلام ۶۴
۲. ۴. ویژگی های خضر علیه السلام ۶۵
۲. ۴. ۱. ولی و نبی ۶۵
۲. ۴. ۱. ۱. ادله معتقدان به نبوت خضر علیه السلام ۶۶
۲. ۴. ۲. زنده و حی ۷۳
۲. ۴. ۲. ۱. ادله اثبات کنندگان حیات خضر علیه السلام ۷۳
۲. ۴. ۲. ۲. ادله منکران حیات خضر علیه السلام و رد آنها ۷۴
۲. ۴. ۲. ۳. منشأ طول عمر خضر علیه السلام ۸۰
۲. ۴. ۲. ۴. حکمت طول عمر خضر علیه السلام ۸۳
- * فصل سوم: مراحل مختلف داستان موسی و خضر علیه السلام و بررسی شباهات پیرامون آن
- ۸۵
- گفتار اول: موسی علیه السلام در جستجوی خضر علیه السلام ۸۶
۱. تاریخ حرکت موسی علیه السلام برای دیدار خضر علیه السلام ۸۷
۲. سبب جستجوی موسی علیه السلام از خضر علیه السلام ۸۷
۳. فایده همراهی موسی علیه السلام با خضر علیه السلام ۸۹

۴. نشانه ملاقات ۹۰
۵. حرکت موسی علیه السلام در راه یافتن خضر علیه السلام ۹۰
۵. ۱. عزم موسی علیه السلام در طلب خضر علیه السلام ۹۰
۵. ۱. ۱. مراد از «فتی» ۹۱
۵. ۱. ۲. موقعیت جغرافیایی «مجمع البحرین» ۹۳
۵. ۱. ۳. مراد از «حقب» ۹۴
۵. ۲. رسیدن به مجمع البحرین ۹۴
۵. ۲. ۱. فراموش کردن ماهی ۹۵
۵. ۲. ۱. ۱. رابطه نسیان و عصمت موسی علیه السلام ۹۶
۵. ۲. ۲. چگونگی ناپدید شدن ماهی ۹۷
۵. ۳. گذشتن از مجمع البحرین و گفتگوی موسی و یوشع علیه السلام ۹۹
۵. ۳. ۱. موسی علیه السلام و گرسنگی ۹۹
۵. ۳. ۲. سرانجام ماهی از زبان یوشع علیه السلام ۱۰۱
۵. ۳. ۲. ۱. یوشع علیه السلام و فراموش کردن ماهی ۱۰۲
۵. ۳. ۲. ۲. نسبت دادن نسیان به شیطان ۱۰۳
۵. ۳. ۲. ۳. سرانجام عجیب ماهی ۱۰۵
۵. ۳. ۳. موسی علیه السلام و نشانه ملاقات ۱۰۶
- گفتار دوم: دیدار موسی علیه السلام با خضر علیه السلام ۱۰۷
۱. چگونگی دیدار ۱۰۷
۲. مقام خضر علیه السلام در قرآن ۱۰۸
۳. گفتگوی موسی و خضر علیه السلام پیش از سفر ۱۱۲
۳. ۱. درخواست موسی علیه السلام ۱۱۲
۳. ۱. ۱. شبهه تبعیت موسی علیه السلام از خضر علیه السلام و پاسخ آن ۱۱۴

- ۱۱۶ ۲.۳ پاسخ خضر علیه السلام به درخواست موسی علیه السلام
- ۱۱۸ ۱.۲.۳ شبهه استطاعت و پاسخ آن
- ۱۲۰ ۲.۲.۳ برهان خضر علیه السلام در نفی توانایی موسی علیه السلام بر صبر
- ۱۲۱ ۳.۳ موسی علیه السلام و پیمان سپاری
- ۱۲۳ ۴.۳ شرط خضر علیه السلام در پذیرش تقاضای موسی علیه السلام
- ۱۲۵ گفتار سوم: شروع سفر خضر و موسی علیه السلام و حوادث آن
- ۱۲۵ ۱. سوار بر کشتی
- ۱۲۶ ۱.۱ سرنوشت یوشع در همراهی موسی و خضر علیه السلام
- ۱۲۶ ۲.۱ سوراخ کردن کشتی و اولین اعتراض موسی علیه السلام
- ۱۲۹ ۳.۱ خضر علیه السلام در برابر اعتراض موسی علیه السلام
- ۱۳۰ ۴.۱ عذر موسی علیه السلام در برابر اعتراضش
- ۱۳۲ ۲. ملاقات غلام و کشتن او و دومین اعتراض موسی علیه السلام
- ۱۳۵ ۱.۲ تذکر مجدد خضر علیه السلام به موسی علیه السلام
- ۱۳۷ ۲.۲ آخرین فرصت
- ۱۳۷ ۳. ورود به دهکده خسیسان
- ۱۳۹ ۱.۳ محل دهکده خسیسان
- ۱۴۰ ۲.۳ تعمیر دیوار و سومین اعتراض موسی علیه السلام
- ۱۴۲ پاسخ به یک سؤال: سرّ اعتراض و پیمان شکنی های مکرر موسی علیه السلام
- ۱۴۵ مراد از «شریعت و طریقت و حقیقت»
- ۱۴۷ ۴. لحظه فراق و جدایی
- ۱۴۸ ۲.۳.۴.۱ حکمت جدا شدن خضر علیه السلام از موسی علیه السلام
- ۱۴۹ ۵. خضر علیه السلام و تأویل افعالش
- ۱۴۹ ۵.۱ تأویل سوراخ کردن کشتی

۵. ۱. ۱. مراد از «مساکین» ۱۴۹
۵. ۱. ۲. پادشاه و غصب کشتی ها ۱۵۰
۵. ۱. ۳. پاسخ به شبهه تصرف بدون اذن خضر علیه السلام در مال دیگران ۱۵۱
۵. ۱. ۴. پاسخ به شبهه عدم وجود رابطه بین سؤال موسی و جواب خضر ۱۵۳
۵. ۱. ۵. ارتباط ماجرای کشتی سوراخ شده با حوادث زندگی موسی علیه السلام ۱۵۳
۵. ۲. تأویل کشتن غلام ۱۵۴
۵. ۲. ۱. مراد از «خشیت» ۱۵۴
۵. ۲. ۲. مراد از «إرهاق طغیان و کفر» ۱۵۵
۵. ۲. ۳. تبدیل به بهتر ۱۵۶
۵. ۲. ۴. پاسخ به شبهه قصاص قبل از جنایت ۱۵۷
۵. ۲. ۵. پاسخ به شبهه خاتمه دادن به حیات نوجوان از راهی دیگر ۱۵۸
۵. ۲. ۶. ارتباط ماجرای کشتن غلام با حوادث زندگی موسی علیه السلام ۱۵۹
۵. ۳. تأویل تعمیر کردن دیوار ۱۵۹
۵. ۳. ۱. ارتباط «مدینه» و «قریه» ۱۶۰
۵. ۳. ۲. محتوای گنج و ارتباط آن با صالح بودن پدر آن دو یتیم ۱۶۱
۵. ۳. ۳. سبب حفظ دو پسر بچه یتیم ۱۶۲
۵. ۳. ۴. رحمت و جایگاه آن در افعال خضر علیه السلام ۱۶۴
۵. ۳. ۵. خضر علیه السلام تسلیم امر الهی ۱۶۵
۵. ۳. ۶. پاسخ به شبهه کار بدون مزد ۱۶۵
۵. ۳. ۷. ارتباط ماجرای تعمیر بدون مزد دیوار با حوادث زندگی موسی علیه السلام ۱۶۶
- ۱۶۷ گفتار چهارم: پایان سفر موسی و خضر علیه السلام
۱. کلام پایانی خضر علیه السلام در تأویل افعالش ۱۶۷
۲. توصیه های پایانی خضر علیه السلام به موسی علیه السلام ۱۶۸

- * فصل چهارم: عبرت های داستان موسی و خضر عليه السلام ۱۷۰
- مفهوم شناسی واژه عبرت ۱۷۲
- گفتار اول: عبرت های اعتقادی، معرفتی ۱۷۳
۱. خداشناسی ۱۷۳
- ۱.۱. توحید و مراتب آن ۱۷۳
- ۱.۲. علم الهی ۱۷۵
- ۱.۳. مشیت و قدرت الهی ۱۷۶
- ۱.۴. مالکیت مطلقه الهی ۱۷۶
- ۱.۵. قضاء و قدر الهی ۱۷۷
- ۱.۶. عدل الهی ۱۸۱
- ۱.۷. شناخت خداوند از طریق آیات او ۱۸۲
۲. راهنما شناسی ۱۸۳
- ۲.۱. بشر بودن پیامبران ۱۸۳
- ۲.۲. علم پیامبران ۱۸۴
- ۲.۳. تفاوت مراتب پیامبران ۱۸۴
- گفتار دوم: عبرت های اخلاقی، تربیتی ۱۸۵
۱. اخلاق الهی ۱۸۶
- ۱.۱. توجه به توحید و ادب در محضر پروردگار ۱۸۷
- ۱.۲. حسن ظن به خداوند ۱۸۷
- ۱.۳. تسلیم مشیت الهی ۱۸۸
- ۱.۴. امید داشتن به خدا و استعانت از او ۱۸۹
۲. اخلاق فردی ۱۸۹
- ۲.۱. اخلاق فردی عام ۱۸۹
- ۲.۱.۱. ذکر و مقابله با شیطان ۱۹۰

- ۱۹۱ ۳.۱.۲. فراگیری علم و معرفت
- ۱۹۲ ۲.۲. اخلاق فردی خاص
- ۱۹۲ ۱.۲.۲. اخلاق فردی استاد و شاگرد
- ۱۹۳ ۱.۲.۲. آداب شاگرد نسبت به خود
- ۱۹۳ ۱.۲.۲. شوق و رغبت
- ۱۹۳ ۲.۲.۱.۱. عزم راسخ، تلاش و همت برای تحصیل علم
- ۱۹۴ ۳.۲.۱.۱. استقامت و مداومت بر کوشش علمی
- ۱۹۴ ۴.۲.۱.۱. تحمل سختی تحصیل علم
- ۱۹۵ ۵.۲.۱.۱. تحصیل توفیق و استفاده از فرصت ها
- ۱۹۶ ۶.۲.۱.۱. خدا را معلم حقیقی دانستن
- ۱۹۷ ۷.۲.۱.۱. توجه به اساتید ناشناخته
- ۱۹۷ ۸.۲.۱.۱. در جستجوی استاد شایسته
- ۱۹۸ ۹.۲.۱.۱. داشتن هدف صحیح در کسب علم
- ۱۹۹ ۱۰.۲.۱.۱. تحصیل علوم نافع
- ۲۰۰ ۱۱.۲.۱.۱. رفع موانع کسب علم
- ۲۰۱ ۱۲.۲.۱.۱. پیش مطالعه
- ۲۰۱ ۲.۲.۱.۲. آداب استاد نسبت به خود
- ۲۰۱ ۱.۲.۱.۲. بندگی خدا
- ۲۰۲ ۲.۲.۱.۲. مظهر رحمت الهی
- ۲۰۲ ۳.۲.۱.۲. دارای علم لدنی
- ۲۰۳ ۴.۲.۱.۲. دارا بودن علم مورد تعلیم
- ۲۰۳ ۵.۲.۱.۲. ایمان و عمل به امر مورد تعلیم
- ۲۰۴ ۶.۲.۱.۲. توانایی آموزش دادن
- ۲۰۴ ۷.۲.۱.۲. نشر دانش خود با حفظ شؤن آن
- ۲۰۵ ۸.۲.۱.۲. ادامه تکاپو و فعالیت معلم در تکمیل خود

۳. اخلاق اجتماعی ۲۰۵
- ۳.۱. اخلاق اجتماعی عام ۲۰۶
- ۳.۱.۱. رعایت اولویت در کارها ۲۰۶
- ۳.۱.۲. مبارزه با ظلم ۲۰۷
- ۳.۱.۳. خدمت به دیگران ۲۰۷
- ۳.۱.۴. حسن خلق (میهمان نوازی و وارستگی به همراه مهربانی) ۲۰۸
- ۳.۱.۵. دیگران را با نام نیک خواندن ۲۰۸
- ۳.۱.۶. وفای عهد ۲۰۹
- ۳.۲. اخلاق اجتماعی خاص ۲۰۹
- ۳.۲.۱. رعایت حقوق والدین و فرزندان ۲۰۹
- ۳.۲.۲. رعایت آداب سفر ۲۱۱
- ۳.۲.۳. رعایت آداب استاد و شاگرد نسبت به یکدیگر ۲۱۳
- ۳.۲.۳.۱. آداب شاگرد در برابر استاد ۲۱۳
- ۳.۲.۳.۱.۱. تواضع ۲۱۳
- ۳.۲.۳.۲. خالص کردن انگیزه در متابعت استاد ۲۱۶
- ۳.۲.۳.۳. اظهار علاقه به فراگیری دانش از استاد ۲۱۶
- ۳.۲.۳.۴. اطاعت از استاد و بزرگداشت رهنمودهای او ۲۱۷
- ۳.۲.۳.۵. حضور قلب، حسن استماع و سکوت ۲۱۷
- ۳.۲.۳.۶. پرهیز از قضاوت عجولانه و انکار آنچه مخالف دانش او
است ۲۱۷
- ۳.۲.۳.۷. لحن مؤدبانه و استفاده از واژه های مناسب و پسندیده
..... ۲۱۸
- ۳.۲.۳.۸. رعایت آداب سؤال کردن ۲۱۸
- ۳.۲.۳.۹. قبول واقعیت ها ۲۱۹
- ۳.۲.۳.۱۰. اعتراف به اشتباه و عذر خواهی کردن ۲۱۹

۲۲۰.....	۲.۳.۲.۳ آداب استاد در برابر شاگرد
۲۲۰.....	۱.۲.۳.۲.۳ توجه دادن به عظمت علم
۲۲۰.....	۲.۲.۳.۲.۳ بیان برنامه و شروط تعلیم خود
۲۲۰.....	۳.۲.۳.۲.۳ اطلاع از نام و مشخصات و احوال دانشجویان
۲۲۱.....	۴.۲.۳.۲.۳ بیان سختی های راه علم
۲۲۱.....	۵.۲.۳.۲.۳ بردباری استاد در برابر شاگرد
۲۲۱.....	۶.۲.۳.۲.۳ پذیرش عذر شاگرد و مهلت دادن به او
۲۲۱.....	۷.۲.۳.۲.۳ تذکر به متعلم از روی رحمت و طرد نکردن او
	۸.۲.۳.۲.۳ رعایت انصاف و احترام در مورد شخصیت فراگیران به
۲۲۲.....	همراه بیان واقعیات
۲۲۳.....	۹.۲.۳.۲.۳ تعلیم علوم نافع
۲۲۳.....	۱۰.۲.۳.۲.۳ رعایت ترتیب منطقی و تکاملی بدون عجله در تعلیم
۲۲۴.....	۱۱.۲.۳.۲.۳ به کارگیری بهترین قواعد و روش های متنوع در تعلیم
۲۲۶.....	۱۲.۲.۳.۲.۳ فرصت شناسی
۲۲۸.....	خاتمه
۲۲۹.....	نتایج
۲۳۶.....	پیشنهادات
۲۳۷.....	محدودیت ها
۲۳۸.....	فهرست منابع و مآخذ

فصل اول

کلیات و مفاهیم

- کلیات
- مفهوم شناسی واژه های داستان، قصه و...